

КОПАТИ КРИНИЦЮ ЖИТТЯ

Найчастіше саме так визначав суть своєї професійної діяльності видатний вчений-правознавець європейського та світового масштабу, мислитель і творець соціології права, один із безпосередніх предтеч неklasичного типу наукової раціональності, блискучий професор-педагог, завідувач кафедри римського права, у різні роки декан юридичного факультету та ректор Чернівецького університету імені Франца Йосифа **Євген Ерліх. 14 вересня 2012 р. виповниться 150 років від дня його народження.** Своєрідним знаком впізнавання його непересічного творчого внеску у світову правознавчу теоретичну думку була і залишається його особлива дискусійність, незвичність та неоднозначність оцінок і висновків Є. Ерліха про правову дійсність, а подекуди і їх вражаюча невчасність з точки зору переважної більшості наукової спільноти: генії уміють заглядати не лише у день завтрашній, але й у післязавтрашній день також.

Якщо спробувати найбільш стисло сформулювати найголовніший творчий доробок Євгена Ерліха, яким він збагатив світову теоретичну юриспруденцію і науку загалом, то слід сказати наступне. Період кінця XIX – початку XX століть, на який випадає час найактивнішої творчої діяльності Є.Ерліха, в історію світового правознавства увійшов як особлива віха. Саме у цей час завершився методологічний розрив двох діаметрально протилежних підходів до розуміння критеріїв та стандартів науковості правознавства. Остаточно розчарувавшись у продуктивності класичних загальнонаукових стандартів науковості у правопізнанні, більшість науковців стали на шлях виокремлення з єдиної науки наук про культуру, включаючи і правознавство, та протиставлення їх наукам про природу, проте власної методології пізнання своїх об'єктів вивчення, яка б докорінно відрізнялася від загальнонаукової методології, вони не виробили й до нині.

Є.Ерліх пішов іншим шляхом і залишився на позиціях пошуку істинності правопізнання з єдиних для усіх наук загальнометодологічних підходів. Ідучи в обраному ним напрямку і також вважаючи неприйнятними для правопізнання класичні стандарти науковості, він сформулював концепцію «живого права» обґрунтував соціологічну доктрину права, відкрив у праві явище так званого «онтологічного плюралізму» та більше ніж на десятиліття раніше від фізиків-теоретиків цим самим фактично впритул підійшов до фор-

мулювання основоположного для неklasичного типу наукової раціональності **принципу доповнюваності.** Є.Ерліх виявився одним з небагатьох вчених-юристів, який зробив свій неоціненний внесок у вироблення стандартів та критеріїв науковості неklasичного типу раціональності та в силу цього ще більше наблизив теоретичне правознавство до пізнання істинної природи права.

Євген Ерліх також справив значний особистий внесок на формування та становлення як науковців багатьох своїх сучасників, особливо на тих, хто у різний час працював спільно з ним у Чернівецькому університеті, в тім числі на Йозефа А.Шумпетера, тоді свого молодшого колегу по юридичному факультету, спільника за науковими підходами та поглядами, а з часом ще одного світоча науки світового масштабу. Останній уже в зрілі роки, працюючи професором Гарвардського університету (США), згадував своє творче спілкування з Є.Ерліхом у Чернівецькому університеті як «казку з 1001 ночі».

Давно відомо, що надзвичайно велике значення для адекватного сприйняття та розуміння наукового доробку вченого-правознавця має факт такого ж врахування його ментальної приналежності, адже менталітет, як пояснюється у «Великому тлумачному словнику сучасної української мови» під ред. В.Т.Бусела, це «сукупність психічних, інтелектуальних, ідеологічних, релігійних, естетичних та інших особливостей мислення народу, соціальної групи або індивіда» (С.659). На це звернув увагу ще Є.Ерліх. Спостерігаючи за життям поліетнічної Буковини, він помітив, що «поряд проживають чимало національностей: русини, румуни, німці, євреї, росіяни, словаки, мадяри, цигани. **Юрист старого гатунку** (виділено мною. – П.П.) скаже, напевно, що всі вони мають лише одне й те ж цілком однакове право, що діє в усій Австрії. Однак вже навіть поверхневий погляд на речі переконав би його, що кожен з тих народів дотримується в усіх своїх правничих відносинах щоденного життя цілком відмінних правових засад. Давній **принцип особовості в праві в дійсності продовжує жити, тільки на папері заступлений принципом територіальності**» (виділено мною - П.П.). (Див.: Ерліх Євген. Про живуче право // Правничий вісник. – 1911.- № 3-4. – С.2). Ця відмінність неминуче специфічно «схоплюється» та фіксується теоретичним правопізнанням у виконанні відповідних його суб'єктів.

Сам Є.Ерліх ідентифікував себе з Буковиною. Так, у «Звіті про 1906/1907 навчальний рік, зробленому 9-го грудня 1907 року ректором, професором Євгеном Ерліхом», він наголошував: «**як син цього краю я, мабуть, можу сказати: Чернівці та Буковина, без сумніву, не були б без університету тим, чим вони є**». Тут же він називає Буковину «**нашим краєм**» (виділено мною - П.П.). (Див.: Ерліх Євген. Звіт про 1906/1907 навчальний рік, зроблений 9-го грудня 1907 року ректором, який передає свою посаду, проф. др. Євгеном Ерліхом // Науковий вісник Чернівецького університету: Збірник наук. Праць. Вип. 311. Правознавство. – Чернівці: Рута, 2006. – С. 23).

Тому твердження відомого сучасного російського дослідника наукової спадщини Є.Ерліха М.В.Антонова про те, що «Ойген Ерліх» є «австрійським вченим» (див.: Антонов М.В. Соціологія права Ойгена Эрліха // Правоведение. – 2008. - №6. – С.128.), не має належної аргументації, не дивлячись на те, що Є.Ерліх дійсно величезну більшість своїх наукових робіт написав німецькою мовою – це була мова викладання у Чернівецькому імператорському університеті, де він працював професором права. Тай й сам М.В.Антонов дещо нижче у цій же статті фактично сам себе спростовує. Зазначаючи чинники, які фактично детермінували менталітет Є.Ерліха, він пише: «Буковина, яка в той час входила до складу Австро-Угорської імперії, була населена переважно росіянами [у Є.Ерліха замість слова «росіянами» значиться слово «русини», а це принципово різні феномени – П.П.], українцями, угорцями, румунами. Важливу роль у соціальному житті головного міста регіону (Чернівці) відігравали єврейська, вірменська, словацька общини. **Австрійський культурний вплив не мав вирішального значення, а німе-**

цькомовна частина населення складала меншість (виділено мною - П.П.). Неважко уявити, що й імперське право не чинило великого впливу на правове життя регіону, значна частина якого регламентувалась звичаєвим правом відповідних національних і територіальних общин. Так, **безпосередній життєвий досвід не дозволяв Є.Ерліху прийняти моністичну державницьку концепцію права**», яка «**виявилась настільки переконливою її віденському ідеологу і основному науковому противнику Ерліха – Гансу Кельзену**» (див.: Там же. – С.130-131).

Таким чином, **Євген Ерліх безсумнівно належить до плеяди вітчизняних, тобто, українських правознавців за всіма сутнісними критеріями**. Проте його творча спадщина в Україні відома чи не найменше. Так ведеться серед українців здавна: ще не здолавши остаточно в собі почуття меншеартності, яке нав'язане їм чужими імперськими державами, вони почувають себе некомфортно поруч із видатними навіть вітчизняними діячами науки та культури, які всупереч усім обставинам долі зуміли піднятися до когорти світової інтелектуальної еліти.

З метою посилюючого заповнення цієї прогалини та детальнішого ознайомлення наукового співтовариства України з основними віхами життя та творчості Євгена Ерліха редакційна колегія «Наукового вісника Чернівецького університету» серії «Правознавство» розпочинає публікацію серії матеріалів про життя та діяльність Є. Ерліха та його творчу спадщину. Відкриває цю серію стаття доктора юридичних наук, професора, зав. кафедри міжнародного права А.З. Георгіци «Соціологія права Євгена Ерліха: на шляху до інтеграційного праворозуміння». До співпраці запрошуються усі небайдужі вітчизняні та зарубіжні шанувальники та дослідники життя і творчості Євгена Ерліха.

Голова редакційної колегії «Наукового вісника Чернівецького університету» серії «Правознавство», д.ю.н., проф., декан юридичного факультету Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича **П.С. Пацурківський**.